

Motivacije za nastanek ledinskih imen

Motivacije, ki so lahko vzporedne ali pojmovno varju nekega območja ali pojva, so raznolike. Ponavadi so se imena oblikovala glede na svoje najpomnejše značilnosti, na podlagi katerih so jih ljudje razlikovali od drugih prostorskih enot.

Ledinska imena so tako oblikovana na podlagi:

1. oblike zemeljskega površja, npr. *Polána, Róvn* – raven, uravnan svet, *Uboka dolina* – globoka dolina, *Goričica* – manjši grič, hriček;
2. oblike zemeljskega površja v prenesenem pomenu, npr. *Nós* – stranski greben s strmim zaključkom kot pri nosu, *Žrév* – strma ozka globel, ki spominja na obliko žrela;
3. lastnosti tal, npr. *Skálan bárd* – skalnato, s prsto revno območje, *Glán* – območje z glini podobnimi tlemi;
4. lege zemljišča, npr. *Parpólanca* – njiva pri poti;
5. prisotnosti/v odsotnosti vode, npr. *Močile* – močvirno območje, *U Potókh* – območje, kjer se ob dežju pojavijo številni potočki, *Súha* – območje brez vode, izvirov;
6. barve, npr. *Őrjáva skála* – skala, izrazito rjave barve;
7. rastištva, npr. *Lése* – po leskovem grmovju, *Mesnóv* – območje, poraslo z macesni;
8. živalstva, npr. *Modrásóv* – po kačah modrasih;
9. drugih naravnih pojavov, npr. *Požgine gláve* – območje, kjer je bil nekoč požar, *Snéžna jáma* – jama, v kateri se dolgo zadržuje sneg;
10. lastninskih odnosov, npr. *Vónenarjov rôt* – rovt v lasti Vónenarjeve kmetije, *Fortúnčov známne* – znamenje, za katerega skrbi Frtúnčeva hiša;
11. človekove dejavnosti, npr. *Šájnprúh* – območje nekdanjega kamnoloma, *Pačivár* – kraj, kjer se je ob poti na planino počivalo, *Na Kopšah* – mesto, kjer so nekoč kuhali ogelje.

Pogled na Spodnjo Bohinjsko dolino s *Serške polje* – *Sínke polje*; desno vas Savica, levo Brod, v ozadju Bohinjska Bistrica, leto 1930 (vir: Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani)

Domačija Pri Mšavu na Kamnjah pred 2. svetovno vojno (vir: urlih družine Markelj)

Zapis ledinskih imen

Za jezikoslovno obravnavo domačih, tj. narečnih ledinskih in hišnih imen je najpomembnejši natančen fonetični zapis njihovega narečnega izgovora z naglasom vred, kar skupaj z zgodovinskimi viri in morebitnimi pojasnili domačinov omogoča pravilno poknjžitev in razlago vsakega imena. Za nejezikoslovno predstavitev pa se lahko uporabi t. i. poenostavljeni narečni zapis, tj. zapis narečja s črkami knjižne abecede in znakom za polglasnik ter z oznako jakostnega naglasa (za mesto naglasa ter dolžino in kakovost naglasenih samoglasnikov), medtem ko se onemehi samoglasnikov ne piše ali kako drugače označuje. Na primer: polglasnik, kot se v slovenskem knjižnem jeziku izgovarja v besedi "pes", se zapíše z znakom *o* (torj *pós*, če je kratko naglasen, *térta* "trta", če je dolgo naglasen, in *peték* "petek", če ni naglasen), strešica na *e* in *o* pomeni njun široki in dolgi izgovor (slov. knj. *kóza, sěstra*), ostrivec nad tema dvema črkama pa pomeni, da se izgovarja dolgo in ozko (slov. knj. *zvézda, móš*), medtem ko ostrivec na črkah *a*, *i* in *o* označuje le njihovo dolžino (slov. knj. *gláva, míba, híša*). Kratice vedno označuje kratek izgovor naglasenega samoglasnika (slov. knj. *brát, mīs, kúp, kmét, kóp*).

Pisni viri ledinskih imen

Ledinska imena so bila zapisana že ob prvih katastrskih izmerah, zato zapise o njih najdemo že na zemljevidih franciscejskega katastra iz 20. let 19. stoletja, kjer iz sicer povsemčnih zapisov razberemo imena, ki so še danes v rabi. Kasnejši reambulancijski kataster iz 60. let 19. stoletja ledinska imena na zemljevidu že navaja v današnji slovenski bliziji zapisih. Določena ledinska imena najdemo tudi na uradnih zemljevidih, a so ta imena poknjžena, kar jih večih prevé oddalji od njihove domače narečne rabe, in so nemalokrat na zemljevid umesena na napačno mesto. Pri ledinskih imenih za kmetijske površine so bili ob popisih kot pripomoček uporabljeni tudi podatki Registra kmetijskih gospodarstev, in sicer podatki o domačih imenih zemljišč v uporabi kmetijskih gospodarstev (GERK). Kratek pregled primerjave zapisov imen na zgodovinskih in današnjih zemljevidih z dejansko ugotovljenimi narečnimi imeni prikazuje spodnja tabela.

Ime v franciscejskem katastru (1826)	Ime na reambulancijskem katastru (1868)	Ime na uradnih zemljevidih (Register zemljepisnih imen)	Ime v narečni obliki
Pradainza Welcherath sa Gradaszam na Kneschem Blas	Padeinca Laški Rot za gradcom na krat plaz	Pezdenica Laški Rovt Zagradoc Kratki plaz	<i>Pezdénca</i> <i>Lášk Rót</i> <i>Za Gráscam</i> <i>Krát pláz</i>
u Vrtech na Pollana Steindorf	v vrsteh poljana Kamnje	Vruta Planina Poljana Kamnje	<i>Urtáa/Urtáca</i> <i>Polína</i> <i>Kámnje</i>

Ledinska imena in ljudje

Človek je s svojim delovanjem v pokrajini na podlagi naravnih razmer ustvaril kulturno krajino. Glavni preoblikovalec narave je bilo kmetijstvo. Zaradi različne primernosti tal za obdelavo je bil vsaki prostor razdeljen na več delov, poimenovanih z ledinskimi imeni. Med med posameznimi ledinskimi enotami najpogostejše potekajo po naravnih ločnicah, kot so vznožja, vrhovi in grebeni, rečne struge, pa tudi po ločnicah, ki jih je ustvaril človek, najpogostejše po parcelnih mejah in poteh. Tako so v ledinskih enotah izražene temeljne značilnosti naravnega prostora in mnogi človekovi posegi, nastali v želji, da bi svojo zemljo izboljšal in od nje dobil čim več dobrin za svoje preživetje. Glavna značilnost večine ledinskih imen je, da so poznala le *preoblikovano* oblogo prostora. Najbolje jih poznajo kmetje, lovci, gozdarji in pastirji na območjih, kjer delajo in se gibljejo. To se odraža tudi v izraziti narečni podobi imen.

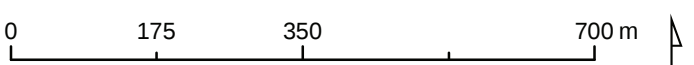
V sodobnosti nekatera ledinska imena ne odražajo lastnosti, po katerih so bila poimenovana, a so se kljub temu ohranila (npr. ime *Pod Sunákam* označuje današnji prireditveni prostor Pod Skalco, ker so bili v votlinah pod skalo nekoč svinjaki). S časom in novimi dejavnostmi v prostoru pa nastajajo tudi nova imena (npr. z gradnjo novih objektov nastajajo ledinska imena, kot je npr. *Na Reči*). Goslota ledinskih imen narašča sorazmerno z intenzivnostjo rabe prostora. Najmanj imen je v nerodovitnih gorskih predelih, ki za človeka v preteklosti niso imeli velikega pomena, ter na območjih, ki skozi zgodovino niso bili v lasti domačinov in so tja redkeje zahajali (npr. državni ali cerkveni gozdovi). Več imen je na zasebnih gozdnih območjih ter pašnikih, kjer so ljudje pridobivali les, drvarili, oglatili ter nosli žrvinu, in izrazito največ na območju njiv in travnikov. Razlog za to je deloma v večji razdrobljenosti zemljišč na območju njiv in travnikov, še bolj pa v večji potrebi po natančnem določanju lokacije nekega kmetkega opravila (npr. kje je posejano žito, kje točno je pokošeno seno, kje se pase živina). Večkrat so se znotraj večjih ledin oblikovala tudi ledinska imena manjšega obsega, ki so poznala le domačim na posamezni kmetiji, ki ti to zemljišče pripada. Sodobni družbeni procesi na podeželju, kakršni so opuščanje kmetij, urbanizacija naselij in opuščanje tradicionalnih, na prostor vezanih dejavnosti, uveljavljanje sodobne kmetijske tehnike ter splošna vse manjša odvisnost človeka od narave, žal povzročajo pozabljane in izginjanje ledinskih imen.

Na tem zemljevidu so imena zapisana v poenostavljenem narečnem zapisu. Poknjženje namreč v določenih primerih imena preobrazí do te mere, da so domačinom tuja in se z njimi ne identificirajo več. Ledinska imena, skupaj s hišnimi, so temeljni nosilec lokalnega narečja in njegovih posebnosti, saj v primerjavi s splošnim pogovornim jezikom manj podlegajo vplivom sosednjih narečij, knjižnega jezika in tujih jezikov, ki jih prinaša sodobno življenje. V imenih se ohranja tudi besedje krajevnih govorov, ki ga v splošni rabi že nadomestí besedje knjižnega jezika (npr. v ledinskem imenu *Ja*, kakor se imenuje luh med Poljani in Kamnjani, se ohranja narečni izraz za rečni tolmun *iz*; narečno *jar*, saj je pod hribom okljuk Save Bohinjske z globokim tolmunom). Zato so v projektu zbrana ledinska imena poleg bogatega imenoslovnega gradiva tudi pomembni nosilci etnološke in zgodovinske nesnovne kulturne dediščine. Ledinska imena z narečno izgovarjavo in živo rabo med ljudmi oblikujejo celovito vrednoto kulturne dediščine, ki bo živela tudi v prihodnosti.

Legenda

naselje	Ríbčov Láz
del naselja	Na Púnčov
krajinsko ime	<i>Mírnek</i>
obširnejša ledina	<i>Modrásóv</i>
ledina	<i>Medvédina</i>
površinski antropogeni objekt:
kamnolom ipd.	<i>Šájnprúh</i>
▲ vrh	Čárna pórst
■ cerkev	Svét Dúh
⊕ kapelica, znamenje ali križ	<i>Par Známmo</i>
□ točkovni antropogeni pojav	Bréjsk móst
○ podzemna kraška oblika	<i>Snéžna jáma</i>
● skalni osamelec, skala, balvan	<i>Prižšnca</i>
■ markantna orientacijska točka	<i>Kopíše</i>
● izvir	<i>Mičóšnek</i>
● tolmun, lokev, bajer	<i>Tónf</i>
~~ potok	<i>Súhov grábán</i>
~~ reka	<i>Sáva</i>
⬡ katastrska občina	

Merilo 1 : 9 000

Vir: Javne informacije Slovenije, Geodetska uprava Republike Slovenije, DOF050, 2021.